

Espoon kaupunki

**LOPPURAPORTTI VUODEN 2019
TILINTARKASTUKSESTA**

BDO Audiator Oy

1. YLEISTÄ

Tilintarkastusyhteisö BDO Audiator Oy on suorittanut Espoon kaupungin tilivuoden 2019 lakisääteistä tilintarkastusta tarkastuslautakunnalle kesäkuussa 2019 esitetyn tilivuotta 2019 koskevan työohjelman mukaisesti. Tarkastusten toteuttamisessa on tilintarkastusta avustanut kaupungin ulkoisen tarkastuksen yksikkö.

Tilivuoden 2019 tilintarkastuksesta on annettu väliraportit 27.11.2019, 26.2.2020 ja 29.4.2020.

Tässä raportissa on esitetty havaintoja yksittäisistä työohjelmaan sisältyneistä tarkastuksista, joista ei ole raportoitu tarkastuslautakunnalle aikaisemmin. Raportti on tarkoitettu tarkastuslautakunnan käyttöön tilintarkastajan työn seuraamiseksi. Tarkastuksessa esille tulleista havainnoista on raportoitu myös asianomaisten yksiköiden vastuuhenkilöille. Kaupunginvaltuustolle raportoidaan antamalla tilintarkastuskertomus.

2. HALLINNON TARKASTUS

Olemme perehtyneet Espoon kaupungin hallintosäännön muutoksiin sekä tutustuneet muiden alemmalla tasolla annettujen ohjeiden ja määräysten sisältöön sekä seuranneet niiden noudattamista. Olemme käyneet läpi kaupunginvaltuuston, kaupunginhallituksen ja sen konsernijaoston sekä lautakuntien pöytäkirjoja sekä seuranneet niiden päätösten toimeenpanoa ja noudattamista. Tarkastuksessa on seurattu muun muassa sitä, että kokousten pöytäkirjat laadittu kuntalain ja kaupungin hallintosäännön mukaisesti sekä toimivallan ja päätösten perustelujen asianmukaisuutta.

Olemme lisäksi käyneet läpi kaupunginvaltuuston ja -hallituksen pöytäkirjoja alkuvuoden 2020 osalta sen varmistamiseksi, että tilivuoden jälkeiset olennaiset tilinpäätökseen 2019 mahdollisesti vaikuttavat asiat on huomioitu tilinpäätöksessä.

Emme ole havainneet hallinnon päätösten tarkastamisessa olennaista huomautettavaa.

3. TALOUSARVIO

3.1 TALOUDEN TASAPAINOISUUS

Espoon kaupungin vuosikate ilman liikelaitoksia, taseyksiköitä ja rahastoja (virastojen yhteenlaskettu vuosikate) ei riittänyt kattamaan vuonna 2019 suunnitelman mukaisia poistoja (taulukko 1). Taloussuunnitelmakaudella 2020 - 2022 taloussuunnitelman mukainen yhteenlaskettu vuosikate kattaa noin 42 % suunnittelukauden suunnitelman mukaisista poistoista.

Lisäksi peruskaupungilla on ollut, ja tulee taloussuunnittelukaudella olemaan, huomattavat vuosittaiset investointimenot, joita voidaan rahoittaa vain osittain varsinaisen toiminnan tulovirralla.

(Milj. euroa)	Talous-suunnitelma 2022	Talous-suunnitelma 2021	Talous-arvio 2020	Toteutunut 2019	Toteutunut 2018	Toteutunut 2017	Toteutunut 2016
Vuosikate	48,8	32,5	34,3	20,3	74,5	105,1	83,9
Poistot	-98,5	-91,5	-85,7	-85,2	-81,4	-79,3	-73,3
Kate poistojen jälkeen	-49,7	-59,0	-51,4	-64,8	-6,8	25,8	10,5
Investointimenot – Rahoitusosuudet	-170,5	-181,6	-173,7	-141,2	-122,1	-119,1	-119,7

Taulukko 1. Peruskaupungin yhteenlasketun tuloslaskelman vuosikate, suunnitelmanmukaiset poistot ja investointimenot

Peruskaupungin, taseyksiköiden, liikelaitosten ja rahastojen yhdistetyn (koko kaupunki) vuoden 2019 tuloslaskelman vuosikate 171,4 miljoonaa euroa ja se riittää lähes kattamaan suunnitelman mukaiset poistot 178,9 miljoonaa euroa (taulukko 2).

(Milj. euroa)	Talous-suunnitelma 2022	Talous-suunnitelma 2021	Talous-arvio 2020	Toteutunut 2019	Toteutunut 2018	Toteutunut 2017	Toteutunut 2016
Vuosikate	193,7	175,1	171,7	171,4	195,5	230,9	199,0
Poistot	-174,9	-171,6	-167,7	-178,9	-161,1	-144,5	-138,9
Kate poistojen jälkeen	18,8	3,5	4,0	-7,5	34,4	86,5	60,0
Investointimenot – Rahoitusosuudet	-319,6	-349,6	-335,9	-294,1	-270,5	-266,2	-256,3

Taulukko 2. Koko kaupungin tuloslaskelman vuosikate, suunnitelmanmukaiset poistot ja investointimenot

Taloussuunnitelman 2020 - 2022 mukainen koko kaupungin vuosikate kattaa noin 54 %:a ko. taloussuunnittelukauden investointimenoista (taulukko 2). Kaupunki on taloussuunnitelmassa varautunut ottamaan vuosina 2020 - 2022 lainaa noin 711 miljoonaa euroa. Taloussuunnitelmakauden lopussa kaupungilla olisi lainaa 1,4 miljardia euroa.

Kaupunki on tehnyt talouden tasapainottamistoimenpiteitä. Kiinnitämme edelleen entistä enemmän huomiota kaupungin talouden tasapainottamistoimien merkitykseen.

Taloussuunnitelmakauden taloudelliset lähtökohdat tulevat merkittävästi muuttumaan korona-epidemian vaikutuksista kaupungin toimintaan. Kaupunginhallitus edellytti 16.3.2020 kokouksessa, että kaupunginjohtaja käynnistää talouden tasapainottamisen edellyttämien toimenpiteiden valmistelun. Kaupungin on reagoitava muuttuneeseen taloustilanteeseen uudelleen arvioimalla ja priorisoimalla niin palveluja kuin investointejakin siten, ettei kaupungin velkaantuminen pahene. Koronaviruksen aitauttaman poikkeustilan myötä tasapainotustoimenpiteiden laatiminen on entistä tärkeämpää.

3.2 TILIKAUDEN TULOS

Taloussuunnitelman mukainen vuoden 2019 tilikauden tulos on alijäämäinen 64,8 miljoonaa euroa. Koko kaupungin vuoden 2019 tilikauden tulos oli alijäämäinen 7,5 miljoonaa euroa. Liikelaitosten, taseyksiköiden ja rahastojen yhdistäminen peruskaupungin tuloslaskelmaan parantaa vuosikatetta 151,1 miljoonaa euroa ja tilikauden tulosta 57,3 miljoonaa euroa.

3.3 SITOVIENTEN TAVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN

Vuoden 2019 talousarvion käyttötalous-, tuloslaskelma-, investointi- ja rahoitusosiin liittyen valtuusto on päättänyt pääosin tilikaudella sitovien taloudellisten tavoitteiden ylitysoikeuksista ja käyttötarkoituksen muutoksista. Sitovien taloudellisten tavoitteiden poikkeamat eivät olleet sisällöltään merkittäviä. Talousarvion sitovista taloudellisista tavoitteista ei tilinpäätöksen mukaan täysin toteutunut 15 tavoitetta. Talousarviopoikkeamista, joita ei ole hyväksytty talousarvion muutoksina valtuustossa, on annettu selvitys tilinpäätöksen talousarvion toteutumisvertailuosiossa.

4. SISÄINEN VALVONTA JA KONSERNIVALVONTA

4.1 SISÄINEN VALVONTA

Espoon kaupungin valtuuston 18.11.2013 hyväksymä sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteet on ollut voimassa 1.1.2014 lähtien. Kaupunginhallitus on hyväksynyt kokouksessaan 20.6.2016 vakuutuspolitiikan päivityksen. Espoon kaupunginhallituksen hyväksymä sisäisen valvonnan yleisohje on ollut voimassa 1.7.2010 lähtien. Kaupunginvaltuusto on hyväksynyt 24.4.2017 Hyvä hallinto- ja johtamistapa Espoon kaupungin tytäryhtiöissä -ohjeen.

Omistajapolitiikka ja konserniohjeet on hyväksytty valtuustossa 12.12.2016.

Kaupunginhallitus on hyväksynyt kokouksessaan 29.9.2014 kaupunkikonsernin riskienhallintapolitiikan, joka ohjaa riskienhallintaa valtuuston hyväksymien perusteiden mukaisesti. Riskienhallintapolitiikka kuvaa riskienhallinnan periaatteet, vastuut ja käytännön toteuttamisen. Samalla kaupunkikonsernin toimialoille, yksiköille ja muille vastuutahoille annetaan ohjeet ja työvälineet riskikartoitusten toteuttamista varten. Espoon eettiset periaatteet ja käytännön toimintatavat julkaistiin 2.2.2015 (päivitetty 14.3.2018).

Riskienhallinnan kehittämistyötä tulee suunnitelman mukaisesti jatkaa painottamalla toimialoilla tehtäviä käytännön toimenpiteitä riskienhallinnassa sekä riskienhallinnan kokonaisvaltaista käsittelyä kaupungin johtoryhmässä.

Sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan selonteon osalta tilinpäätöksestä käy ilmi pääosin Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston yleisohjeen 2019 mukaisesti vaaditut pääkohdat. Sisäisen valvonnan kehittämistoimenpiteitä voimassa olevalle taloussuunnittelukaudelle ei ole kuvattu. *Suosittelimme kuvaamaan keskeisimmät sisäisen valvonnan kehittämiskohdat, jotka ovat nousseet esille riskikartoitusten, sisäisen tarkastuksen ja itsearviointien perusteella, tai muutoin toiminnassa.*

Itsearviointien ja sisäisen tarkastuksen tarkastushavaintojen perusteella on todettu, että sisäinen valvonta on pääosin hyvällä tasolla. Selonteossa on todettu, että kaupungissa asiannot ovat saaneet huomautuksen Oikeuskanslerinvirastolta (OKA) asiakirjajulkisuuteen liittyvässä asiassa, viranhaltijoiden kaksoisrooleja koskevassa asiassa OKA on todennut, että kaupungin tulee kiinnittää huomiota esteellisyyksien kirjaamisesta pöytäkirjoihin ja lisäksi kaupungin hankintoihin liittyen on menossa joitakin prosesseja markkinaoikeudessa. *Näiden asiakokonaisuuksien osalta olisi ollut suositeltavaa kirjata selontekoon ne kehittämistoimenpiteet, joilla vastaisuudessa vastaavia tilanteita tullaan ehkäisemään.*

4.2 HANKINTALAIN NOUDATTAMINEN

Kaupungissa on tehty kehittämistoimenpiteitä, joiden tavoitteena on lisätä ja tehostaa sähköisiä tilaus- ja hankintaprosesseja. *Suosittelimme varmistamaan, että kehittämistoimenpiteet ovat olleet riittäviä tehostamaan hankintalain noudattamista.*

4.3 KONSERNIVALVONTA

Konsernivalvonnan selonteon osalta jo otsikointi on laadittu Kirjanpitolautakunnan kunta- jaoston yleisohjeen mukaisesti, jolloin siinä on todettavissa eri osa-alueiden toteuma. Selonteot pohjautuvat tilivelvollisten ja vastuutahojen laatimiin itsearviointikyselyihin sisäisen valvonnan tilasta, sisäisen tarkastuksen havaintoihin, konsernijaoston ja konserniohjauksen käymiin keskusteluihin yhteisöjen kanssa ja tilikauden aikana saatuun ja käsiteltyyn toiminnan ja talouden seurantatietoon.

5. VALTIONOSUUDET

Valtionosuuksien perusteista annettujen tietojen oikeellisuus on tarkastettu ja ne on todettu olennaisilta osin oikein annetuiksi.

6. TILINPÄÄTÖS

Espoon kaupungin tilivuoden 2019 tilinpäätös on todettu olennaisilta osiltaan laadituksi kuntalakia ja soveltuvien osin kirjanpitolakia noudattaen.

Tilinpäätös on todettu johdetuksi oikein kaupungin kirjanpidon eri osista.

Tilinpäätöstä varmentavat olennaisilta osiltaan asianmukaiset tase-erittelyt ja liitetietojen erittelyt.

Tilinpäätöstarkastus toteutettiin pääosin jo ennen kaupunginhallituksen käsittelyä, jolloin yksittäiset tilinpäätöstarkastuksen havainnot on otettu huomioon jo kaupunginhallituksen käsittelemässä tilinpäätöksessä. Niistä ei ole raportoitu tässä loppuraportissa.

Seuraavissa kappaleissa on käsitelty eräitä tilinpäätökseen liittyviä keskeisimpiä eriä ja havaintoja.

6.1 TOIMINTAKERTOMUS

Toimintakertomus sisältää sitä koskevien säännösten edellyttämät selvitykset ja tiedot. Toimintakertomuksessa esitetyt luvut täsmäävät olennaisilta osin tilinpäätöslaskelmien kanssa.

6.2 TALOUSARVION TOTEUMISVERTAILU

Talousarvion toteutumisvertailussa on esitetty sitä koskevien säännösten edellyttämät tiedot.

6.3 TULOSLASKELMA

Tuloslaskelma antaa oikean kuvan tilivuoden tuloksen muodostumisesta.

Toimintatuotot ja toimintakulut

Toimintakulujen ja -tuottoihin liittyvien toimintaprosessien keskeisten kontrollien toimitusta on arvioitu ja testattu tilikauden aikaisessa tarkastuksessa. Tilinpäätöksen yhteydessä tarkastettiin olennaisia ja poikkeuksellisia eriä, kuten pysyvien vastaavien luovutusvoittoja. Toimintakulujen ja -tuottojen tarkastuksessa ei havaittu olennaisia virheitä.

Henkilöstömenot ja niitä koskevat taseen erät

Palkkojen täsmäytys kirjanpidon ja palkkaohjelman välillä on tehty kuukausittain. Joulukuussa on vielä tehty kokonaispalkkojen täsmäytys vuosi-ilmoitukseen nähden. Vuosi-ilmoituksen ja kirjanpidon palkat täsmäsivät olennaisilta osin. Tarkastuksessa käytiin pistokoellisesti läpi täsmäytyksen oikeellisuutta, eikä havaittu poikkeamia.

Lomapalkkavelan jaksotuksessa ei havaittu olennaisia virheitä tai puutteita. Siirtyvät palkat tilille on kirjattu jaksotukset toimialojen siirtyvistä palkoista eli joulukuulle kuuluvista palkoista, jotka maksetaan alkuvuodesta 2020. Tarkastuksessa ei todettu huomautettavaa. Myöskään palkkojen sivukulujaksotuksissa ei havaittu olennaista huomautettavaa.

Verot ja valtionosuudet

Tuloslaskelman verotulot täsmäsivät verohallinnon tilitysraporttiin. Kunnallisverotilitykset 1.272,3 miljoonaa euroa alittivat alkuperäisen talousarvion noin 52,3 miljoonaa euroa joutuksen vuoden 2018 verokertymän oikaisusta yleisesti ennakoitua heikommasta talouden ja työllisyyden kasvusta ja erityisesti veronperintämenettelyn muutoksesta (ns. verokorttiuudistus), joka hidasti vuoden 2019 ennakonpidätyskertymää.

Valtionosuudet täsmäsivät Kuntaliiton valtionosuusmaksatustilastoon, jonka perustana ovat valtionvarainministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön antamat valtionosuustiedot. Valtionosuuksia saatiin noin 13 miljoonaa euroa enemmän kuin talousarviossa ennustettiin, koska valtio päätti maksaa osan vuoden 2020 valtionosuudesta vuonna 2019 verokorttiuudistuksen aiheuttaman kuntien verovajeen paikkaamiseksi.

EU- ja muut tuet

Tukien tarkastuksessa on pyritty varmistumaan siitä, että kaupungin EU- ja muiden hankkeiden osalta on noudatettu hakemusmenettelystä annettuja ohjeita ja hankekohtaisia päätöksiä.

6.4 RAHOITUSLASKELMA

Rahoituslaskelma on laadittu kirjanpitolautakunnan kuntajaoston yleisohjeen mukaisesti. Laskelma osoittaa kuluneelta tilikaudelta 43,9 miljoonan euron rahavarojen lisäystä, kun edellisenä vuotena oli vähennystä 103,0 miljoonaa euroa. Pitkäaikaisten lainojen nettoliikitys on 162,2 miljoonaa euroa.

6.5 TASE

Tase antaa oikean kuvan kaupungin taloudellisesta asemasta 31.12.2019.

Aineelliset hyödykkeet

Arvonlennuksia on kirjattu 11,3 miljoonaa euroa käyttökeltottomista kiinteistöistä.

Myyntisaamiset

Myyntisaamiset täsmätettiin myyntireskontrareportteihin. Myyntireskontran suoriteperusteisuuden ja ikäanalyysin tarkastuksissa ei havaittu huomautettavaa.

Rahat ja pankkisaamiset

Rahat ja pankkisaamisten erät täsmäsivät vahvistuksiin.

Rahalaitoslainat

Lainat täsmäävät rahalaitosten vahvistuksiin ja ovat jaettu oikein pitkä- ja lyhytaikaisiin lainoihin.

Ostovelat

Taseen ostovelat täsmäävät ostoreskontran toimittajakohtaisen ostoreskontran loppusummaan.

Saadut ennakkomaksut

Saatuihin ennakkomaksuihin sisältyy peruskaupungin saamia maankäyttökorvauksia 92,4 miljoonaa euroa ja tuloslaskelmaan on tuloutettu tilikauden aikana rakentamiskustannuksia vastaavasti 25,2 miljoonaa euroa. Tapiolan alueyksikön saatuihin ennakkomaksuihin ei sisälly maankäyttökorvauksia ja tilikauden aikana on tuloutettu tulosvaikutteisesti maankäyttökorvauksia 1,8 miljoonaa euroa. Suurpellon alueyksikön saatuihin ennakkomaksuihin sisältyy 29,0 miljoonaa euroa maankäyttökorvauksia ja tilikauden aikana on tuloutettu 3,2 miljoonaa euroa.

Sijoituksien ja rahastojen kirjanpitoikäisittely

Rahastojen sijoitusomaisuus on varmennettu olennaisilta osin varainhoitajien vahvistuksiin. Kaupungin sijoitusten käyvät arvot ovat alkuvuonna 2020 merkittävästi alentuneet korona-epidemian aiheuttaman voimakkaan osakekurssien laskun myötä.

6.6 KONSERNITILINPÄÄTÖKSEN LAATIMINEN

Talouspalvelut laatii konsernitietojen ilmoituslomakkeet, ohjeistaa konserniyhteisöjen talousvastaavat tietojen toimittamisesta ja konsernin laskentasäännöistä sekä tekee konsernitilinpäätösyhdistelyt.

6.7 KONSERNITILINPÄÄTÖS

Espoon kaupunki on laatinut vuodelta 2019 konsernitilinpäätöksen, joka sisältää tuloslaskelman, taseen, rahoituslaskelman ja liitetiedot.

Espoon kaupungin konsernitilinpäätökseen on yhdistelty 27 tytäryhteisöä, 3 säätiötä, 9 kuntayhtymää ja 20 osakkuusyhtiötä. Konsernitilinpäätökseen ei ole yhdistelty Espoon Asunnot Oy:n viittä tytäryhteisöä ja 13 osakkuusyhtiötä eikä osakkuusyhtiö As Oy Espoon Siuntionportti 6.

Konsernitilinpäätös on laadittu sen laatimista koskevien säännösten ja ohjeiden mukaisesti.

6.8 LIITETIEDOT

Vakuuksia ja vastuusitoumuksia koskevat tiedot

Johdannaisten osalta tarkastettiin liitetietoihin taseen ulkopuolisiin järjestelyihin niistä merkityt tiedot. Tiedot vastasivat rahoituslaitosten vahvistuksia ja liitetiedoissa on ilmoitettu sopimuksista kirjanpito-ohjeissa edellytetyt tiedot kohde-etuuden arvot ja käyvät arvot. Tilinpäätöksen laatimisperiaatteista käy ilmi, että kaikki koron- ja valuutanvaihtosopimukset on tehty suojaamistarkoituksessa.

Liitetiedoissa on esitetty olennaisilta osin säännösten edellyttämät tiedot.

6.9 LIIKELAITOSTEN, TASEYKSIKÖIDEN JA RAHASTOJEN TILINPÄÄTÖKSET

Liikelaitosten ja taseyksiköiden sekä rahastojen tilinpäätöslaskelmat ovat laadittu annettujen ohjeiden mukaisesti ja perustuvat kyseisten yksiköiden erillistilinpäätöksiin.

6.10 KAUPUNGINHALLITUKSEN EHDOTUS TILIKAUDEN TULOKSEN KÄSITTELYSTÄ

Kaupunginhallituksen ehdotus tilikauden tuloksen käsittelystä on kuntalain mukainen.

Espoossa 29. huhtikuuta 2020

BDO Audiator Oy
tilintarkastusyhteisö

Tiina Lind
JHT, KHT

Jakelu Tarkastuslautakunta
Kaupunginjohtaja Jukka Mäkelä
Rahoitusjohtaja Ari Konttas
Tarkastusjohtaja Jari Tuominen
Kaupunginreviisori Virpi Ala-aho